

PRODUKCJA, KONSUMPCJA I ŚRODOWISKO EUROPY

Produksjon, forbruk og miljø i Europa

Europa to bogata część świata. Posiada wiele **zasobów** (**ressurser**) i wytwarza dużo **produktów** (**varer**), które potem są zużywane przez mieszkańców. **Konsumpcja** (**forbruk**) oznacza zużywanie produktów. Na co dzień używamy takich produktów jak: jedzenie, ubrania, gazety itd. Kiedy je wyrzucamy, stają się **odpadkami** (**avfall**). Fabryki i zakłady przemysłowe również są źródłem odpadków i **zanieczyszczeń** (**forurensning**).

Zanieczyszczenia te mogą to być *śmieci, odpady płynne* zanieczyszczające rzeki, a także *dymy* emitowane do atmosfery. Wszystkie kraje Europy starają się **zmniejszyć** (**redusere**) emisję zanieczyszczeń.

ZASOBY I SUROWCE **ressurser og råvarer**

Zasób (**ressurs**) to coś, co występuje naturalnie w przyrodzie i jest ludziom potrzebne. Zasoby naturalne kraju to rośliny i zwierzęta, góry, lasy i woda. Zasoby mineralne to cenne substancje jak ropa naftowa, węgiel czy gaz.

Surowce (**råvarer**) to takie zasoby, które przerabiane są przez przemysł na nowe produkty. Na przykład z ryb złowionych w morzu robi się konserwy z rybą w sosie, z ropy naftowej wytwarza się paliwo do pojazdów, a z drewna produkuje się meble.

GOSPODARKA **næringer**

Gospodarka (**næring**) oznacza to, czym zajmują się ludzie zawodowo. Ludzie pracują w różnych **zawodach** (**yrker**). Zawody te podzielić można na różne **sektory gospodarki** czyli **branże**.

WYDOBYCIE SUROWCÓW **råvarenæring**

Ludzie z tej branży zajmują się pozyskiwaniem zasobów natury, czyli **surowców** (**råvarer**). **Rolnictwo** (**jordbruk**) jest przykładem tej branży. Uprawa **zboża** (**korn**) i hodowla **bydła** (**fedrift**) to podstawy rolnictwa. Pod względem rolniczym Europa jest **samowystarczalna** (**selvforsynt**), to znaczy potrafi wyprodukować dość produktów dla zaspokojenia własnych potrzeb. Na zdjęciu poniżej widać **poła** (**åkrer**) na Ukrainie. Kraj ten nazywany jest **spichlerzem** (**kornkammeret**) Europy.

Oliwki to przykład rośliny, której nie uprawia się w Norwegii, ani w Polsce. Roślina ta lubi ciepły klimat i jest bardzo popularna w **krajach basenu Morza Śródziemnego (middelhavsländ)**. Owoce drzewa oliwnego są popularnym dodatkiem do wielu dań, wytwarza się z nich oliwę, a z wyciśniętego soku produkuje się mydło i kremy. **Drewno (trevirket)** drzew oliwnych służy do wyrobu mebli i narzędzi, budowy domów oraz jako **opat (brensel)**.

PRODUKCJA ROLNICZA

pszenica i żyto

hvete og rug

sorgo

hirse og durra

tytoń

tobakk

buraki cukrowe

sukkerroer

bomull

bawełna

ZASOBY MINERALNE

ropa naftowa	olje
gaz ziemny	naturgass
węgiel kamienny	kull
węgiel brunatny	brunkull
żelazo	jern
ołów	bly
miedź	kobber
cyna	tinn
złoto	gull
srebro	sølv

ruda żelaza (skała o wysokiej zawartości żelaza)

bryłka czystego żelaza

ruda ołowiu

węgiel brunatny

węgiel kamienny

rury wykonane z miedzi

ropa naftowa

PRZEMYSŁ **industrien**

Ludzie, pracujący w przemyśle produkują **towary** (**varer**). Często odbywa się to w fabrykach. Surowce przerabia się na produkty, które można kupować. **Drewno** (**tømmer**) przerabia się na meble, mleko na sery, a wełnę owczą na włóczkę wełnianą. Inne produkty to na przykład: motorówki, farby, książki czy lekarstwa.

Zakłady przemysłowe to przede wszystkim duże fabryki, często zupełnie zautomatyzowane. Oznacza to, że większość pracy wykonują tam maszyny, a ludzie tylko nimi sterują.

Zautomatyzowana linia produkcyjna samochodów.

USŁUGI **tjenester**

W tej branży ludzie świadczą sobie wzajemnie różne **usługi** (**tjenester**). Są to na przykład pracownicy sklepów, banków, hoteli czy biur. Do sektora usługowego należą też budowlańcy, pracownicy służby zdrowia (lekarze, dentyści, pielęgniarki), pracownicy szkół (nauczyciele, asystenci) czy transportu (kierowcy, piloci, maszyniści, konduktorzy itd.)

Hipermarket REAL.

KONSUMPCJA, EKOSYSTEMY I ŚRODOWISKO

forbruk, økosystemer og miljø

Konsumpcja (forbruk) czyli zużycie produktów prowadzi do powstawania **odpadów (avfall)**, czyli śmieci. Gospodarstwa domowe w Europie zużywają jedzenie, ubrania, gazety, sprzęt elektryczny, meble, samochody, wodę i energię.

Sortowanie odpadów to bardzo ważny proces. Osobno należy wyrzucać odpady plastikowe, metalowe, papierowe i szklane. Odpady naturalne, czyli resztki jedzenia, można w ogrodzie przetworzyć na **kompost**, czyli nawóz dla roślin. Wszystkie pozostałe odpady to po prostu **śmieci (søppel)**.

Śmieci i odpady zanieczyszczają i zatrująją środowisko. **Zanieczyszczenia (forurensning)** to wszystkie szkodliwe substancje, które przedostają się do ziemi, wody i powietrza.

Ekosystem (økosystem) to naturalny system wspólnych relacji, w którym rośliny i zwierzęta żyją razem. Przykładem ekosystemu jest jezioro, las, rzeka czy fiord. Wiele ekosystemów jest naruszonych, czy wręcz zniszczonych przez działalność człowieka. W miejsce wyrąbanych lasów powstały pola uprawne (**dyrkbar jord**) lub tereny mieszkalne czy drogi.

Środowisko (miljø) to wszystko, co nas otacza. Ludzie sami mają wielki wpływ na środowisko wokół siebie, zarówno przez konsumpcję, produkcję, jak i swój styl życia.

CZYSTA WODA

Jeszcze kilkadziesiąt lat temu większość rzek i jezior w Europie była bardzo **zanieczyszczona (forurensset)**. Do rzek wlewano trujące chemikalia, **ścieki (kloakk)** i **nawozy rolnicze (gjødtsel)**. Rzeka Ren w Niemczech była tak zatruta, że niemal zniknęły w niej wszystkie żywe organizmy.

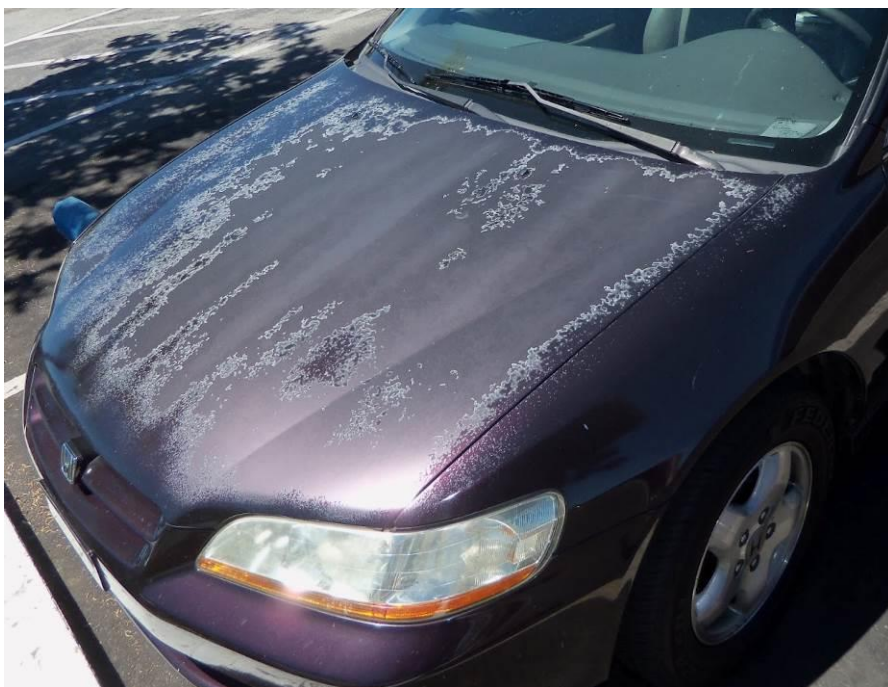
W 1963 powstała międzynarodowa organizacja, której celem była walka z zanieczyszczeniem Renu. Zbudowano **oczyszczalnie ścieków (renseanlegg)** i określono dokładnie, jakie substancje można do rzeki wlewać. Dziś Ren to czysta rzeka, w której ryby czują się bardzo dobrze.

Rzeka Ren w niemieckim mieście Kolonia.

CZYSTE POWIETRZE

Powietrze w Europie było niegdyś bardzo zanieczyszczone. Było to przede wszystkim spowodowane spalaniem węgla. Piec węglowy emituje gryzący dym, w którym jest **sadza** (**sot**) i **siarka** (**svovel**). Dawniej budowano wysokie kominy, żeby dym łatwiej się rozwiewał. W ten sposób szkodliwe dymy przedostawały się z wiatrem z jednego kraju do drugiego. Kiedy siarka z powietrza opadała na ziemię razem z deszczem, był to tzw. 'kwaśny deszcz' (**sur nedbør**), który powodował ogromne szkody w środowisku naturalnym.

Karoseria samochodu trwale uszkodzona przez «kwaśny deszcz»

W obecnych czasach sytuacja poprawiła się. Dymy z fabryk są oczyszczane ze szkodliwych substancji. Niestety, problem zanieczyszczenia powietrza nasilił się w Azji (w Chinach i Indiach) ponieważ zbudowano tam wiele fabryk.

Ruch samochodowy powoduje duże zanieczyszczenia powietrza. Przy spalaniu benzyny w silniku, z **rury wydechowej** (**eksosrøret**) wydobywają się spaliny, czyli trujące gazy. W centrach niektórych wielkich miast powietrze jest z tego powodu bardzo zanieczyszczone. Chmury pyłu i spalin, unoszące się nad miastem, nazywają się SMOG.

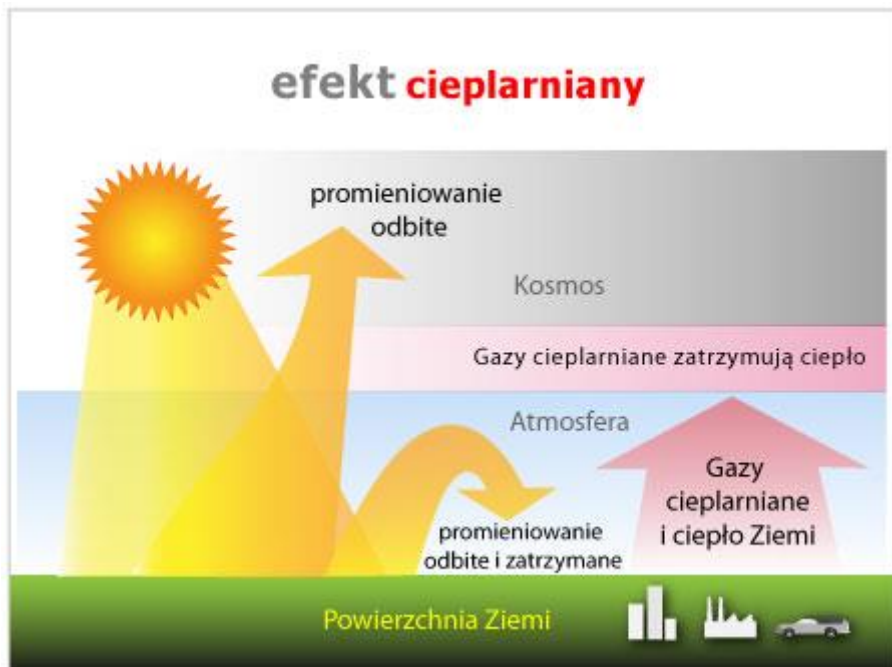

Walczyć z tym zanieczyszczeniem można poprzez używanie transportu publicznego (autobusy, pociągi) oraz używanie pojazdów elektrycznych.

NIEWIDOCZNE ZANIECZYSZCZENIA

usynlig forurensning

Podczas spalania węgla, drewna, ropy naftowej i gazu do atmosfery wydostaje się niewidoczny gaz, **dwutlenek węgla** CO₂ (**karbondioksid**). Powstaje on także naturalnie w przyrodzie, na przykład człowiek wydycha go z płuc oddychając. Nazywamy go **gazem cieplarnianym** (**drivhusgass**), bo tak jak szklane ścianki szklarni, zatrzymuje on ciepło w atmosferze ziemskiej. Bez gazów cieplarnianych Ziemia ochłodziłaby się tak bardzo, że nie dałoby się na niej żyć. Ogromne ilości dwutlenku węgla, które produkuje człowiek, wzmacniają ten naturalny 'efekt cieplarniany' (**drivhuseffekt**).

Podwyższanie temperatury powietrza powoduje wiele zmian klimatycznych i pogodowych. Powoduje też topnienie lodowców i podwyższanie się poziomu wody w morzach i oceanach. Powoli staje się to problem na skalę światową i naukowcy zastanawiają się, jak ograniczyć emisję dwutlenku węgla i zapobiec poważnym zmianom klimatu na Ziemi.

SEGREGACJA i PRZETWARZANIE ODPADÓW (recycling)

kildesortering og gjenvinning

Jak już wspominaliśmy, wiele rodzajów odpadów warto sortować, czyli wyrzucać osobno. Takie odpady jak plastik, szkło, metal i papier są przetwarzane w specjalnych zakładach. Powstają z nich te same, bądź zupełnie nowe produkty.

Nie należy wyrzucać do śmieci żadnych urządzeń elektrycznych, jak telewizory, lodówki czy pralki. Najlepiej zawieźć je do sklepu z artykułami elektrycznymi. Wiele elementów tych urządzeń wykorzystuje się bowiem do produkcji nowych.

SŁOWNICZEK TRUDNYCH SŁÓW

	
avfall	odpady
bly	ołów
brensel	opał
brunkull	węgiel brunatny
dyrkbar jord	ziemia uprawna
fedrift	hodowla bydła
forbruk	konsumpcja
forurensning	zanieczyszczenie
gjenvinning	przetwarzanie
gjødsel	nawozy
gull	złoto
hvete	pszenica
industri	przemysł
jern	żelazo
jordbruk	rolnictwo
karbondioksid	dwutlenek węgla
kildesortering	segregacja odpadów
kloakk	ścieki
kobber	miedź
korn	zboże

	
kull	węgiel
miljø	środowisko
naturgass	gaz ziemny
næring	gospodarka
olje	ropa naftowa
renseanlegg	oczyszczalnia ścieków
ressurser	zasoby
rug	żyto
råvarer	surowce
selvforsynt	samowystarczalny
sot	sadza
sur nedbør	kwaśne deszcze
svovel	siarka
sølv	srebro
søppel	śmieci
tjenester	usługi
tobakk	tytoń
varer	towary
økosystem	ekosystem
åker	pole uprawne

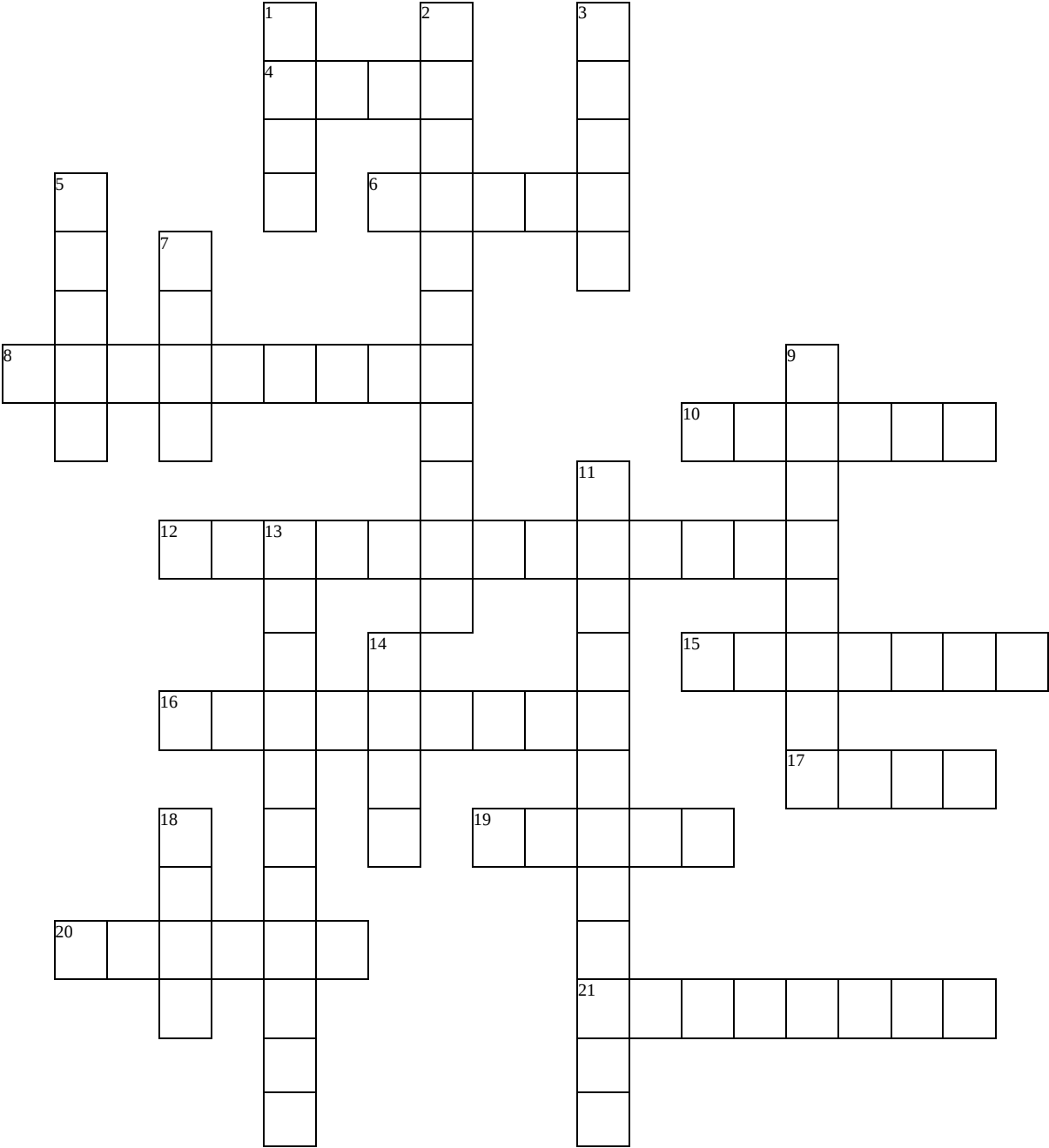
ZADANIE 1. Co to jest?

-
branża gospodarki zajmująca się pozyskiwaniem zasobów natury, np. rybacy, rolnicy
-
najważniejszy zasób naturalny Norwegii.
-
gaz powodujący efekt cieplarniany
-
branża gospodarki zajmująca się produkcją towarów
-
To, co wyrzucamy
-
wydobywamy je z natury, a z nich produkujemy nowe towary
-
zakład zajmujący się usuwaniem zanieczyszczeń z wody

ZADANIE 2. Tak czy nie?

1. Ren to duże jezioro w Niemczech.	TAK	NIE
2. Ropa naftowa jest produkowana w fabrykach.	TAK	NIE
3. Spalanie węgla jest szkodliwe dla środowiska.	TAK	NIE
4. Z oliwek produkuje się wino, oliwę i mydło.	TAK	NIE
5. Drzewa oliwne rosną na północy Europy.	TAK	NIE
6. Na Ukrainie jest dużo pól uprawnych.	TAK	NIE
7. Kompost to nawóz dla roślin.	TAK	NIE
8. Zmiany klimatyczne na Ziemi nie są poważnym problemem.	TAK	NIE
9. W Azji jest duże zanieczyszczenie powietrza.	TAK	NIE
10. Efekt cieplarniany powoduje obniżenie temperatury na Ziemi.	TAK	NIE

ZADANIE 3. Rozwiąż krzyżówkę. Wpisz norweskie słowa.

Poziomo

- 4. ropa naftowa
- 6. pszenica
- 8. usługi
- 10. ścieki
- 12. dwutlenek węgla
- 15. konsumpcja, zużycie
- 16. zasoby
- 17. zboże
- 19. rolnik
- 20. odpady
- 21. przemysł

Pionowo

- 1. ziemia
- 2. samowystarczalny
- 3. towary
- 5. środowisko
- 7. woda
- 9. rolnictwo
- 11. zanieczyszczenia
- 13. oczyszczalnia ścieków
- 14. węgiel
- 18. powietrze

